

Suomen ydinvoimaihmeen yhteiskuntatieteellinen esitys

Matti Kojo ja Tapio Litmanen (toim.): The renewal of nuclear power in Finland. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2009. 255 s. ISBN 978-0-230-57592-9

The renewal of nuclear power in Finland on erittäin ajankohtainen teos sekä odotetusti ja tarkoituksella että yllättäen kirjan julkaisemisen jälkeen sattuneiden tapahtumien vuoksi. Kirjan lähtökohdat ovat hyvät: sen toimittajat ovat kokeneita ydinvoima- ja ydinjättekysymysten avajia, Tapio Litmanen sosiologian ja Matti Kojo politologian saralla. Kirjoittajakuntakin koostuu ydinkysymykseen omassa tutkimuksessaan erikoistuneista sosiologian ja politiikan tutkijoista – ydinfysiikolla täydennettynä. Teos puhuttelee paitsi sosiologeja ja varmaan politologeja (mitä sosiologina en ole aivan kompetentti arvioimaan) myös selvästi muita yleisöjä.

Teos rakentuu kaikkiaan viidestä osasta, joista ensimmäisenä on Litmanen kirjoittama laaja johdanto ja viimeisenä Kojon kokoama tiivis yhteenveto. Toisen osan aiheena ovat ydinvoimahankkeiden lupa-anomukset ja niiden vastustus. Sen sisällöstä vastaavat ydinfysiikko ja ilmastoasiatuntija Ari Lampinen ja ympäristöpolitiikan tohtoriopiskelija, tutkija Harri Lammi. Kolmannen osan aiheena on päätöksenteko Suomessa. Sen sisällöstä vastaavat yhteiskuntapolitiikan tohtoriopiskelija, tutkija Annukka Berg ja politologi, tutkija Erika Säynäsalo. Kolmannen osan aiheena on

ydinjäte ja yhteiskunnalliset riskit ja kirjoittajina kirjan toimittajat kumpikin omilla artikkeleillaan.

Kirja on hyvin monipuolinen kokonaisuus sekä näkökulmiensa että kirjoittajiensa edustaman asiantuntemuksen osalta. Käyn seuraavassa hieman yksityiskohtaisemmin läpi kirjan ansioita sekä joitakin puutteita.

Kirjoittajakunnasta kirjan toinen toimittaja, Tapio Litmanen, on epäilemättä tehnyt pisimmän työn yhteiskuntatieteellisen ydinvoimatutkimuksen saralla. Litmanen näkökulmana on ollut ydinvoimaan liittyvät yhteiskunnalliset konfliktit ja niiden hallinta. Laajassa ja teoreettisesti kunnianhimoisessa johdantoluvussa hän asemoi ydinvoiman kannattajien viimeaikaisen menestyksen paitsi historialliseen kontekstiinsa myös päivänpolttaviin kysymyksiin teoksen kirjoittamisen ajankohtana. Samalla hän asemoi taitavasti kirjan muun sisällön osaksi laajempaa kokonaisuutta, jossa avoimeksi jääviä kysymyksiä sittenkin on enemmän kuin valmiita vastauksia. Kirjoittaessaan sosiologiaa ja Suomea laajemmalle lukijakunnalle Litmanen viljelee tarkoituksellisesti tyylillisiä keinoja, joissa siirrytään ydinvoimamyönteisyydestä tähän nähden varsin kriittisiin ja analyttisesti selvästi kunnian-

himoisempiin avauksiin. Johdanto ei – kuten ei kirjakaan – ole suinkaan yhdestä puusta veistetty, vaan se ikään kuin kommunikoi useille toisistaan poikkeaville yleisöille. Hämmäntäväksi mahdollisuudeksi silti jää, että viesti voi näyttää eri sisältöiseltä eri yleisöille.

Litmanen johdanto, kuten kirja kokonaisuutenakin, onkin enemmän avaus kuin lopputulema ydinenergiasta Suomessa. Teoksen toimittajien ratkaisuna on ollut keskittyä nimenomaan energiapolitiikkaan ja rajata teknologia politiikan ulkopuolelle, tavallaan kuin annettuna asiana. Toki on totta, että kaikkien niiden ”politiikkalohkojen” – mukaan lukien teknologiapolitiikan – kriittinen tarkastelu, jotka voivat olla tekemisissä energiapolitiikan kanssa, olisi koko laajuudessaan mahdoton tehtävä yhden kirjan puitteissa. Mutta kun teknologiset ratkaisut haetaan EK:n raportista, jää energiakeskustelua vähänkin seurannut lukija ihmettelemään, missä ovat vaikkapa STUK:n ja Posivan lukuisat raportit ydinvoiman ja ydinjätteiden turvallisuudesta. Johdannossa maamme kaikkien keskeisten poliittisten puolueiden, vihreitä kenties lukuun ottamatta, esitetään olevan ongelmattomasti ydinvoiman kannalla, vaikka tunnettu tosiasia on, että juuri ydin-

voima kuuluu niihin asioihin, jotka jakavat kantoja voimakkaasti käytännössä kaikkien puolueiden sisällä. Tämä selviää esimerkiksi Risto Sänkiähoon tai Pentti Kiljusen tutkimuksista. Myös ammattiyhdistysliikkeen kantaa ydinvoimaan olisi voinut käsitellä hieman sensitiivisemmin. Mutta toki on realiteettina otettava huomioon se konsensus-Suomi, jossa kirjan kirjoittajat elävät. Oikein mielenkiintoisesti teoksen kirjoittajakaarti koko suomalaisen ydinvoiman asetelman lopulta avaakin!

Kirjan antaa hyviä eväitä sen ymmärtämiseen, miksi Suomeen pitää rakentaa runsaasti uutta ydinvoimaa. Kirjan rajoituksiin taas kuuluu, että se ei kuitenkaan lisää nykylukijan ymmärrystä vaikkapa siitä, miksi Suomen STUK:n Laaksonen haukkuu japanilaiset ja vähättelee radioaktiivisen laskeuman riskejä Suomessa samaan aikaan kun toisen ydinvoimamaan, Ranskan, vastaava viranomais kiittää japanilaisia urheasta toiminnasta särkyneiden reaktoriensa normalisoinnin hyväksi sekä mittauttaa, keskusteleee ja antaa varoituksia omassa maassaan radioaktiivisen kaukokulkeuman johdosta. Kirja ei myöskään lisää lukijansa ymmärrystä siitä, miten ihmeessä ihmiset osaavat käyttää jodia kilpirauhassyövän torjuntaan ilman STUK:n ohjeistustakin. Mutta, jälleen kerran, kaikkeen ydinvoiman yhteiskunnallisen potentiaaliin ei yhden kirjan voimin tietenkään voi vastata.

Yllä esittämäni kirjan rajoitteet asettuvat suhteellisen vaatimattomaan perspektiiviin, kun ottaa huomioon kirjan ansiot ydinvoimakustelun potentiaalisena avajana. Kirjan ansiokkain luku on kenties Erika Säynäsalon kirjoittama esitys suomalaisen ydinenergiapoliti-

kan prosesseista vertailevassa perspektiivissä Ranskaan ja Ruotsiin. Kirjoittaja osoittaa, että ydinenergian myötä Suomi on kehittynyt suhteellisen heikosta huomattavan vahvaksi hallintovaltioksi. Tässä prosessissa politiikka on alistettu oikeudellis-hallinnolliselle proseduurille, mikä eduskunnan kohdalla tarkoittaa tulemistä proseduurin sitomaksi hallintoviranomaiseksi. Vuoden 1987 ydinenergilain myötä valta ydinenergia-asioissa on keskitetty kaupan ja teollisuuden asioista vastaavalle ministeriölle. Varsin ansioikas artikkeli on myös Ari Lampisen kriittinen katsaus ydinvoimahakemuksen perusteluihin. Lampinen osoittaa huomattavan osan ydinvoiman perusteluista paikkansa pitämättömiksi ja muistuttaa samalla siitä, ettei väärän informaation antaminen johda ydinvoiman kohdalla päätöksen peruuttamiseen, kuten muussa luvitusta edellyttävässä toiminnassa kävisi. Hän tuo myös esille muita arveluttavia piirteitä ydinvoiman edistämässä, kuten sähkölämmityksen edistämisen uusiutuviin energiamuotojen käytön kustannuksella.

Myös kirjan muut artikkelit puoltavat hyvin paikkaansa. Harri Lammi analysoi ydinvoiman vastaisen liikkeen epäonnistumista 2000-luvun ensi vuosikymmenellä. Liikkeen ehkä keskeisimmäksi heikkoudeksi osoittautui riskiargumentaatiosta luopuminen eri energiamuotojen teknistaloudellisia etuja ja haittoja koskevan teknisen argumentaation hyväksi. Tässä keskustelussa liike ei saavuttanut samaa uskottavuutta kuin vastapuoli mittavampine teknis-journalistisine asiantuntijaresursseineen. Annukka Berg puolestaan kirjoittaa kansanedustajien ydinvoimakannan muotoutumista koskevasta tutkimukses-

taan. Hän tiivistää tuloksensa kansanedustajien ydinvoimakannan muutoksesta siirtymänä riskiyhteiskunta-ajattelulle tyypillisestä asiantuntijavallan kriitikkistä optimistiseen ekologiseen modernisaatioon, johon Suomessa kuuluu myös ydinvoima.

Omassa artikkelissaan Matti Kojo käsittelee ydinjätteen loppusijoituksen paikan valintaa, mitä hän luonnehtii pragmatistiseksi geologian ja paikallisen hyväksynnän sekoitukseksi. Artikkelissaan yhteiskunnallisen riskiarvioinnin ajallisuudesta Tapio Litmanen kritisoi kulttuuriantropologista riskiajattelua staatisuudesta ja esittää sen tilalle dynaamisempaa ja historiallisemmin kontekstualisoivaa näkökulmaa suomalaiseen ydinenergiapolitiikkaan. Artikkelin helmiä on toteamus, jonka mukaan suomalainen usko valistukseen on ennen muuta uskoa valtioon.

Kirjan yhteenvedossa Matti Kojo maalailee Suomen ydinenergiapolitiikkaa ja -päätöksiä ehkä hieman synkemmin väreän kuin Litmanen omissa luvuissaan. Kojon mukaan valta ydinenergiakysymyksissä on kasvottomilla pelureilla. Esimerkkinä vastarinnan heiveröisyydestä on ministeriön vankkumaton kiellettyminen laatimasta hiili- ja ydinvoimavaihtoehtojen lisäksi myös skenaariota, jossa energiantuotanto perustuisi uusiutuviin energiavaroihin.

Myös Litmanen teksteissä on kriittisiä avauksia ja esittelyitä, kuten johdannon politiikka-teoreettinen ekskurssi politiikan dynaamiseen ja epätasaiseen luonteeseen (Arts & van Tatenhove). Näitä ei kirjassa kuitenkaan aina hyödynnetä siten kuin olisi voinut.